

INCEST TRAUMA CENTAR - BEOGRAD
Grupa za podršku seksualno zlostavljanoj deci,
žrtvama incesta i žrtvama rata

Adresa: Mačvanska 8
11000 Beograd, Republika Srbija
Tel./fax + 381 11 386 13 32
e-mail: itcentar@eunet.rs
website: www.incesttraumacentar.org.rs

Министарству просвете Републике Србије,
Министру, г-дину Жарку Обрадовићу

Поштовани господине Обрадовић,

Молимо вас за пажњу за *Иницијативу Инцест Траума Центра - Београд* за успостављање програма заштите деце од сексуалног насиља у образовно-васпитним установама у Србији *која представља подршку за реализацију Посебног протокола и Оквирног акционог плана Министарства просвете Републике Србије*.

Као подршку за осмишљавање и реализацију програма заштите деце од сексуалног насиља у образовно-васпитним установама, *Инцест Траума Центар - Београд* је

1. израдио и акредитовао два програма стручног усавршавања запослених у образовању за школску 2010-11. годину
2. израдио **предлог наставних садржаја и литературе** којима се може обогатити предмет грађанског васпитања у основним и средњим школама (у развијање предлога била укључена и НВО Група Мост)
3. прикупио **примере добре праксе** увођења теме заштите деце од сексуалног насиља у **високошколским установама** у Србији (укључено више професора БУ)
4. прикупио **113 писама сагласности савезничких државних установа и невладиних организација** које су се изјасниле да је **неопходно остварење циљева Иницијативе** (53 државне установе, од тога 4 министарства Владе РС).

Од Министарства просвете очекујемо да покрене поступак за прихватање ове Иницијативе и усаглашавање/усвајање коначне верзије предлога нових наставних садржаја (тема, оперативних циљева, активности и појмова/садржаја) којим би се обогатио предмет грађанског васпитања у основним и средњим школама. Напомињемо значај регулисања системског увођења тема насиља над децом и женама и уз помоћ потенцијалне подршке из одговарајуће линије *ДИПС пројекта*.

У очекивању званичног одговора *Министарства просвете РС*, од дана предаје ове документације, *Инцест Траума Центар - Београд* промовише Иницијативу у најширој

јавности, путем телевизијског спота снимљеног у сарадњи са београдском основном школом "Филип Филиповић" и путем брендираног возила ГСП-а које ће својом тематском спољашњошћу наредних 12 месеци промовисати Иницијативу на свим тролејбуским београдским линијама.

По пријему званичног одговора Министарства просвете РС, као резултата разматрања предате документације и примљене начелне подршке овој Иницијативи, професионално особље Инцест Траума Центра - Београд се обавезује да

- изрази приручник за наставнике/це грађанског васпитања, који би садржао детаљан сценарио радионица за ученике/це и родитеље, као и пратећи писани материјал (прилози и информатори) неопходан за реализацију радионица, које се даје Министарству просвете РС на слободно располагање
- изрази програм обуке наставника/ца за извођење предвиђених радионица
- реализује ТоТ обуку потребног броја тренер(иц)а.

Истовремено, *Инцест Траума Центар - Београд* као носилац Иницијативе наставља интензивно лобирање према свим надлежним доносиоцима одлуке, стручној и општој јавности, и посебно медијима, да се тема насиља над децом и женама системски уведе у национални школски програм и релевантне удџбенике на свим образовним нивоима.

Благовремено прихватање ове Иницијативе од стране Министарства просвете и усаглашени рад владиног и невладиног сектора омогућили би да се радионице са новим наставним садржајима реализују у нашим образовно-васпитним установама већ пред крај школске 2010-11. године.

Прилог 1: Предлог ситуација (примера ситуација сексуалног насиља) и материјала који би се користили у радионицама са децом

Прилог 2: Кратак приказ Инцест Траума Центра - Београд и акредитованих програма стручног усавршавања запослених у образовању

Прилог 3: Кратак преглед примера добре праксе увођења теме заштите деце од сексуалног насиља у високошколским установама у Србији

Прилог 4: 113 писама сагласности савезничких државних установа и невладиних организација које су се изјасниле да је неопходно остварење циљева Иницијативе (53 државне установе, од тога 4 министарства Владе РС - на цд-у) .

С поштовањем,

Душица Попадић
директорка

Београд, 28. јун 2010.

INCEST TRAUMA CENTAR - BEOGRAD
Grupa za podršku seksualno zlostavljanoj deci,
žrtvama incesta i žrtvama rata

Adresa: Mačvanska 8
11000 Beograd, Republika Srbija
Tel./fax + 381 11 386 13 32
e-mail: itcentar@eunet.rs
website: www.incesttraumacentar.org.rs

**Иницијатива Инцест Траума Центра – Београд за успостављање програма
заштите деце од сексуалног насиља у образовно-васпитним установама у
Србији**

**- Подршка за реализацију Посебног протокола и Оквирног акционог плана
Министарства просвете Републике Србије -**

Разлог за покретање Иницијативе

Поуздана међународна истраживања показују да је 8-26% жена и девојака доживело неки облик сексуалног насиља, било током детињства или одраслог доба¹. Претпоставка је да су ови проценти далеко већи, имајући у виду чињеницу да због осећања срамоте и страха жене и девојке нерадо говоре и често не желе да открију да су биле сексуално зlostављане. Истраживање рађено са адолесцентињама које су имале сексуално искуство показује да је код 7-48% прво сексуално искуство било насилно и да су насилници били њима познате особе - чланови породице, пријатељи, вршњаци из школе или наставници².

Реформа образовања и образовно-васпитне установе могу да имају важну улогу у превенцији сваког облика насиља, па и сексуалног насиља, тако што ће учинити своје окружење сигурнијим, оснажити жене и децу кроз адекватно образовање и промовисати међу ученицима и ученицама оне ставове и праксу који уважавају дечија и женска људска права.

Насиље међу децом и младима, у оквиру образовно-васпитних установа и у окружењу, предмет је бриге свих образовних система широм света. *Министарство*

¹ Mirsky, Judith, *Beyond Victims and Villains: Addressing Sexual Violence in the Education Sector*, the Panos Institute, London, 2003.

² Jewkes, Rachel, Purna Sen, and Claudia Garcia-Moreno. 2002. "Sexual Violence." In: Krug, Etienne et. al., Eds. *World Report on Violence and Health*. World Health Organization: Geneva, pages 149-181

просвете Републике Србије је такође поставило као свој приоритет стварање безбедне средине за раст, развој и учење деце и ученика у Србији.

У циљу превенције свих облика насиља над децом у образовно-васпитним установама, Министарство просвете је током 2008/09. године донело

1. *Посебни протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама*, који је почетком 2008. године достављен свим образовно-васпитним установама
2. *Оквирни акциони план за превенцију насиља у образовно-васпитним установама*, који је усвојен почетком 2009. године.

Према *Посебном протоколу* све образовно-васпитне установе имају обавезу да

- формирају Тим за заштиту деце од насиља, који планира, организује и управља активностима на превенцији насиља у својој установи
- израде Програм заштите деце од насиља, који треба да садржи
 - а) превентивне активности - шта све установа може да уради да би се спречило и смањило насиље и како установа прати ефекте превенције?
 - б) мере интервенције - шта се предузима када се насиље догоди, које процедуре се користе, како су подељене улоге и одговорности?

Приручник за примену *Посебног протокола* разликује пет облика насиља, од којих посебан облик чини **сексуално насиље над децом** тј. укључивање деце у сексуалну активност коју она не схватају и за коју нису развојно дорасла, а које се може препознати на три нивоа

Нивои насиља	Сексуално злостављање
ПРВИ НИВО Ове облике насиља решава самостално васпитач/наставник /одељењски старешина у оквиру саветодавно-васпитног рада са децом, групама и одељењем.	добацивање, псовање, ласцивни коментари, ширење прича, етикетирање, сексуално додиривање, гестикалација...
ДРУГИ НИВО У решавању ових облика насиља, васпитач/наставник /одељењски старешина укључује Тим, тј. унутрашњу заштитну мрежу.	сексуално додиривање, показивање порнографског материјала, показивање интимних делова тела, свлачење...
ТРЕЋИ НИВО Ако ученици чине или трпе неки од следећих облика насиља обавезно је укључивање других институција, односно активирање спољашње заштитне мреже.	завођење од стране одраслих, подвођење, злоупотреба положаја, навођење, изнуђивање и принуда на сексуални чин, силовање, инцест...

Превентивне активности *Програма заштите деце од насиља* требале би, међу осталима, да обухвате и

1. Стално стручно усавршавање запослених - стицање знања и развијање вештина за конструктивно реаговање на насиље и за благовремено уочавање понашања која указују да дете трпи или чини насиље.
2. Постављање релевантних васпитних циљева - омогућавање ученицима и ученицама да стекну знања о врстама и облицима насиља и начинима реаговања на насиље. Међу предметима који се могу користити за превенцију насиља наводи се и грађанско васпитање.
3. Успостављање правила понашања - дефинисање правила понашања и обезбеђивање механизма за њихово поштовање.

Као подршку за осмишљавање и реализацију **програма заштите деце од сексуалног насиља** у образовно-васпитним установама, *Инцест Траума Центар - Београд* је

5. израдио и акредитовао два програма **стручног усавршавања запослених у образовању** за школску 2010-11. годину
6. израдио **предлог наставних садржаја и литературе** којима се може обогатити предмет грађанског васпитања у основним и средњим школама
7. прикупио **примере добре праксе** увођења теме заштите деце од сексуалног насиља у **високошколским установама** у Србији.
8. прикупио 113 писама сагласности савезничких државних установа и невладиних организација које су се изјасниле да је неопходно остварење циљева Иницијативе (53 државне установе, од тога 4 министарства Владе РС).

Предлог наставних садржаја програма заштите деце од сексуалног насиља за обогаћивање предмета грађанског васпитања у основним и средњим школама

Према важећим светским статистикама најмање свака четврта девојчица и сваки шести дечак доживе неки облик сексуалног насиља или злостављања. Оваквим негативним садржајима најизложенија су деца предтинејџерског и тинејџерског узраста од 10 до 13 година, јер они нису у стању да дефинишу сами себе, нити могу тако лако да праве разлику између уобичајеног/добронамерног и неуобичајеног/злонамерног става других одраслих особа према њима тј. да процењују намере других и последице укључивања у поједине активности.

Образовни систем може да одигра важну улогу у превенцији сексуалног насиља кроз увођење нових наставних садржаја у редован образовни процес, којима ће

оснажити децу и младе да препознају овакве изазове у свом окружењу и да се адекватно носе са њима. Нови наставни садржаји би се најлакше могли уклопити у предмет грађанског васпитања и њима би била обухваћена деца узраста 9-10, 13-14 и 16-17 година (млађи основци, старији основци и средњошколци).

У наставку текста понуђен је предлог обогаћивања предмета грађанског васпитања новим наставним садржајима. За сваки од наведених узраста предложене су 2-3 тематске целине са дефинисаним оперативним циљевима, активностима и појмовима/садржајима који се обрађују.

ГВ - нижи разреди основне школе (3-4. разред)

ТЕМА: СЕКСУАЛНО НАСИЉЕ КАО ЈЕДАН ОД ВИДОВА НАСИЉА НАД ДЕЦОМ

<i>Оперативни циљеви</i>	<i>Активности</i>	<i>Појмови / садржаји</i>	<i>Повезаност</i>
Ученик/ца треба да: - препознаје основне облике сексуалног насиља - зна најчешће ситуације и изворе сексуалног насиља и препознаје знаке упозорења - схвата важност вербализације проблема или ситуације непосредне опасности	Радионица са ефектним, кратким примерима у којој ученици/е у улози детектива откривају насилника и његову намеру. - Листа облика сексуалног насиља са илустрацијама	Неприкладне речи, гестови и додири Сумњиве понуде и уцене Лажни пријатељи и помагачи Порно материјали и поруке Интернет и смс изазови и претње	

ТЕМА: ЗАШТИТА ОД СЕКСУАЛНОГ НАСИЉА

<i>Оперативни циљеви</i>	<i>Активности</i>	<i>Појмови / садржаји</i>	<i>Повезаност</i>
Ученик/ца треба да: - схвата важност вербализације проблема или ситуације непосредне опасности - зна да одбије / избегне сумњиве понуде и ситуације - зна да је сексуално насиље кажњиво и	Радионице са кратким примерима у којој ученици/е смишљају начине реаговања на сумњиве понуде (игре улога). - Листа општих правила понашања - "Немојте ћутати" - листа извора помоћи у заједници	Асертивно реаговање Улога и врсте савезника Поверљиви одрасли Пријављивање насиља	Физичко васпитање, основне вежбе самоодбране

да дете никад није криво ако му се оно догоди - зна коме може да се обрати и добије заштиту и помоћ	- Информатор о пријави насиља		
--	-------------------------------	--	--

ГВ - виши разреди основне школе(6-7. разред)

ТЕМА: ДЕФИНИЦИЈА И ОБЛИЦИ СЕКСУАЛНОГ НАСИЉА

<i>Оперативни циљеви</i>	<i>Активности</i>	<i>Појмови / садржаји</i>	<i>Повезаност</i>
Ученик/ца треба да: - препознаје три нивоа и облике сексуалног насиља - зна најчешће ситуације и изворе сексуалног насиља и препознаје знаке упозорења - препознаје облике сексуалног насиља међу вршњацима - схвата важност и уме да вербализује проблеме или ситуације непосредне опасности	Радионица са сложенијим примерима у којој ученици/е откривају насилника и његову намеру. - Листа нивоа и облика сексуалног насиља са илустрацијама	Вербално насиље, директно и индиректно излагање, физички додир, педофилија, насиље међу вршњацима, порнографија, Интернет, сексуална трговина људима, ауторитети (особе из државних и невладиних установа од угледа/поверења)	Информатика, злоупотреба Интернета

ТЕМА: ЗАШТИТА ОД СЕКСУАЛНОГ НАСИЉА

<i>Оперативни циљеви</i>	<i>Активности</i>	<i>Појмови / садржаји</i>	<i>Повезаност</i>
Ученик/ца треба да: - схвата важност и уме да вербализује проблеме или ситуације непосредне опасности - зна да одбије / избегне сумњиве понуде и ситуације - зна како да реагује на насиље међу	Радионице са сложенијим примерима у којој ученици/е смишљају начине реаговања на сумњиве ситуације и понуде (игре улога). - Листа специфичних правила понашања - "Немојте ћутати" -	Асертивно реаговање Изграђивање савезништва Вршњачка подршка Улога поверљивих одраслих (родитељи, стручна служба) Поступак пријављивања сексуалног насиља	Физичко васпитање, основне вежбе самоодбране

вршњацима - зна да је сексуално насиље кажњиво и да дете никад није криво ако му се оно догоди - зна коме може да се обрати и добије заштиту и помоћ	листа извора помоћи - Информатор <i>Шта радити када се догоди насиље</i>		
--	---	--	--

ГВ - средња школа (2. разред)

ТЕМА: ДЕФИНИЦИЈА И ОБЛИЦИ СЕКСУАЛНОГ НАСИЉА

<i>Оперативни циљеви</i>	<i>Активности</i>	<i>Појмови / садржаји</i>	<i>Повезаност</i>
Ученик/ца треба да: - препознаје основне облике сексуалног насиља и препознаје знаке упозорења - зна најчешће ситуације и изворе сексуалног насиља - схвата важност и уме да вербализује проблеме или ситуације непосредне опасности	Радионице са сложенијим примерима у којој ученици/е приказују осећања детета и/или жене који су преживели сексуално насиље, предају решења за ситуације насиља и смишљају поруку јавности из перспективе њиховог најбољег интереса и одговорности свих - Листа облика сексуалног насиља са илустрацијама	Асертивно реаговање Изграђивање савезништва Вршњачка подршка Улога поверљивих одраслих (родитељи, стручна служба) Поступак пријављивања сексуалног насиља	Информатика, злоупотреба Интернета

ТЕМА: ЗАШТИТА ОД СЕКСУАЛНОГ НАСИЉА

<i>Оперативни циљеви</i>	<i>Активности</i>	<i>Појмови / садржаји</i>	<i>Повезаност</i>
Ученик/ца треба да: - схвата важност и уме да вербализује проблеме или ситуације непосредне опасности - зна да је сексуално	Радионице са сложенијим примерима у којој ученици/е вежбају право на избор помагач(иц)а. - "Немојте ћутати" -	Асертивно реаговање Изграђивање савезништва Вршњачка подршка Улога поверљивих одраслих (родитељи, стручна служба)	Физичко васпитање, основне вежбе самоодбране

насиље кажњиво и да дете никад није криво ако му се оно догоди - зна коме може да се обрати и добије заштиту и помоћ	листа извора помоћи	Поступак пријављивања сексуалног насиља	
---	---------------------	---	--

ТЕМА: СЕКСУАЛНО НАСИЉЕ МЕЂУ ВРШЊАЦИМА

Оперативни циљеви	Активности	Појмови / садржаји	Повезаност
Ученик/ца треба да: - препознаје основне облике сексуалног насиља унутар вршњачке групе - препознаје знаке упозорења - схвата важност и уме да вербализује проблеме или ситуације непосредне опасности - зна да је сексуално насиље кажњиво - зна коме може да се обрати и добије заштиту и помоћ	Радионице са сложенијим примерима у којима ученици/е вежбају преговарање у адолесцентним партнерским односима и препознавање ризика за настанак ситуације силовања, итд. - Листа облика сексуалног насиља са илустрацијама - Израда личног сигурносног плана	Асертивно реаговање Израђивање савезништва Вршњачка подршка Улога поверљивих одраслих (родитељи, стручна служба) Поступак пријављивања сексуалног насиља	

Реализација предложених наставних садржаја

Предложени наставни садржаји би се реализовали кроз сет од минимум 2-3 а оптимум 4-5 радионица са ученицима/цама у трајању од 45', које би реализовали наставници ГВ у сарадњи са *Тимом за заштиту деце од насиља* или стручним сарадницима који су прошли релевантан програм стручног усавршавања.

Поред радионица за ученике/це, реализовала би се и једна радионица за родитеље, коју би водиле одељенске старешине (у сарадњи са *Тимом за заштиту деце од насиља*) и током које би родитељи добили кључне информације о заштити своје деце од сексуалног насиља, као и концизан писани материјал (информатор за родитеље) са упутствима како да реагују на могуће изазове.

Наредни кораци у реализацији Иницијативе

Од Министарства просвете очекујемо да покрене поступак за прихватање ове Иницијативе и усаглашавање/усвајање коначне верзије предлога нових наставних садржаја (тема, оперативних циљева, активности и појмова/садржаја) којим би се обогатио предмет грађанског васпитања у основним и средњим школама. Напомињемо значај регулисања системског увођења тема насиља над децом и женама и уз помоћ потенцијалне подршке из одговарајуће линије *ДИПС пројекта*.

У очекивању званичног одговора *Министарства просвете РС*, од дана предаје ове документације, *Инцест Траума Центар - Београд* промовише Иницијативу у најширој јавности, путем телевизијског спота снимљеног у сарадњи са београдском основном школом "Филип Филиповић" и путем брендираног возила ГСП-а које ће својом тематском спољашњошћу наредних 12 месеци промовисати Иницијативу на свим тролејбуским београдским линијама.

По пријему званичног одговора *Министарства просвете РС*, као резултата разматрања предате документације и примљене начелне подршке овој Иницијативи, професионално особље *Инцест Траума Центра - Београд* се обавезује да

- изрази приручник за наставнике/це грађанског васпитања, који би садржао детаљан сценарио радионица за ученике/це и родитеље, као и пратећи писани материјал (прилози и информатори) неопходан за реализацију радионица, које се даје Министарству просвете РС на слободно располагање
- изрази програм обуке наставника/ца за извођење предвиђених радионица
- реализује ТоТ обуку потребног броја тренер(иц)а.

Истовремено, *Инцест Траума Центар - Београд* као носилац Иницијативе наставља интензивно лобирање према свим надлежним доносиоцима одлуке, стручној и општој јавности, и посебно медијима, да се тема насиља над децом и женама системски уведе у национални школски програм и релевантне удџбенике на свим образовним нивоима.

Благовремено прихватање ове Иницијативе од стране *Министарства просвете* и усаглашени рад владиног и невладиног сектора омогућили би да се радионице са новим наставним садржајима реализују у нашим образовно-васпитним установама већ пред крај школске 2010-11. године.

Иницијативу подноси

Душица Топадић, директорка

Инцест Траума Центар - Београд

Мачванска 8, 11000 Београд
Тел./факс: 011 386 13 32
Моб.: 063 752 12 54
E-mail: itcentar@EUnet.rs

У Београду, 28. јуна 2010. године

Уз овај основни документ Иницијативе у прилозима су достављени

Прилог 1: Предлог ситуација (примера ситуација сексуалног насиља) и материјала који би се користили у радионицама са децом

Прилог 2: Кратак приказ Делатности Инцест Траума Центра - Београд и акредитованих програма стручног усавршавања запослених у образовању

Прилог 3: Кратак преглед примера добре праксе увођења теме заштите деце од сексуалног насиља у високошколским установама у Србији

Прилог 4: 113 писама сагласности савезничких државних установа и невладиних организација које су се изјасниле да је неопходно остварење циљева Иницијативе (53 државне установе, од тога 4 министарства Владе РС - на цд-у и доступно на www.incesttraumacentar.org.rs).

Крај документа

INCEST TRAUMA CENTAR - BEOGRAD
Grupa za podršku seksualno zlostavljanoj deci,
žrtvama incesta i žrtvama rata

Adresa: Mačvanska 8
11000 Beograd, Republika Srbija
Tel./fax + 381 11 386 13 32
e-mail: itcentar@eunet.rs
website: www.incesttraumacentar.org.rs

ПРИЛОГ 1: ПРИМЕРИ СИТУАЦИЈА СЕКСУАЛНОГ НАСИЉА

Извор: Приручник акредитованог програма стручног усавршавања Инцест Траума Центра - Београд "Здрави избори за децу" (акредитација код ЗУОВ бр. 556-IX-209/04/2010 за шк. год. 2010/2011)³

ПРИМЕРИ ЗА МЛАЂЕ ОСНОВЦЕ (3-4. разред)

Сценарио 1

ТЕМА: СЕКСУАЛНО НАСИЉЕ КАО ЈЕДАН ОД ВИДОВА НАСИЉА НАД ДЕЦОМ

Већ пар дана, С. и њене другарице слушају како се прича о једном чудном догађају: деца у школи кажу да има један господин који шета улицом и који пролазницима показује своју пишу. Оне мисле да је то неко измислио. Убрзо, то више нико није ни спомињао. Протекле су недеље и С. се осећала све сигурније на улици. И онда се једног поподнева, кад се већ смркло (био је децембар и дани су краћи), С. ужасно уплашила. Њено срце је убрзано куцало и клецала су јој колена. Била је надомак куће и угледала је на земљи малу повређену мацу. С. је желела да је узме и понесе кући да брине о њој. Кад је подигла поглед да види да маца није пала с неког балкона, изненада је угледала господина који је извадио своју пишу. С. није схватила, тресла се од страха и потрчала ка свом стану.

Коме кажеш када имаш проблем?

Када је важно нешто речи одраслом од поверења, а када није?

Које су моје особе од поверења?

Критеријуми за идентификовање особе од поверења

Које су добре, а које лоше тајне?

Који су моји приватни, интимни делови тела?

Шта су то недолични, непримерени предлози, понуде, гестови, додири?

Мој лични сигурносни план (цртеж)

Сценарио 2

ТЕМА: ЗАШТИТА ОД СЕКСУАЛНОГ НАСИЉА

У јулу, кад је Ј. имала 7 година, њена мама је морала да буде у болници на неколико недеља. Током тог периода, Ј. су чували ујка и ујна. Ј. је волела свог ујака, он је могао да

³ Прилог 1 укључује и сценарио школе-победнице на Првом наградном такмичењу Инцест Траума Центра – Београд у октобру 2009. (ОШ "Филип Филиповић", Београд)

вози бицикл "без руку" и био је најбољи приповедач прича којег је икад упознала. Тоалет из дворишта су користили сви који су живели у стану, а Ј. није волела да га користи због смрада, милиона бува и високе и велике даске на коју није могла да се попне и плашила се да ће упасти унутра. Због тога је сваки пут неко морао да иде с њом. Кад је ујна била на послу, то је чинио ујка. Једном таквом приликом, њена рибица (како је сама називала свој интимни део тела) је засврбела. Ујка је повикао "Помагајте, па ти имаш буве! Не брини, ја ћу их наћи!" Ујка је ставио Ј. на даску и, "страх и трепет за буве", како је себе називао, започео је потрагу по њеном стомаку, гузи, између ногу.

Добре ствари које се дешавају у породицама и дужности чланова породице

Које су то лоше ствари које се дешавају?

Ствари које су понекад застрашујуће?

Направи разлику између речи неке нешто (наћи помоћ за некога) и избрбљати се о нечему (довести неког у невољу).

Зашто је понекад страшно тешко рећи некеме?

Због чега се деца боје да кажу ко их из породице злоставља?

Попунити радни лист "Немојте ћутати" (садржи бројеве телефона извора помоћи / служби у заједници)

Мој лични сигурносни план (цртеж)

ПРИМЕРИ ЗА СТАРИЈЕ ОСНОВЦЕ (6-7. разред)

Сценарио 1

ТЕМА: ДЕФИНИЦИЈА И ОБЛИЦИ СЕКСУАЛНОГ НАСИЉА

Она: Ћао, ја сам Милица

Он: Ћао, Милице! Ја сам Бебан. Колико имаш година?

Она: Ја имам 11, а ти?

Он: Еј, супер, ја имам 12 година. Пошаљи ми фотку.

Сценарио је део едукативног материјала са фотографијом која претходни текст приказује на екрану рачунара и руке одрасле мушке особе на тастатури.

Да ли је примењена било каква сила или принуда у овој ситуацији?

Ко има моћ у овој ситуацији?

Коју моћ има мушкарац у овој ситуацији?

Коју моћ има девојчица у овој ситуацији?

Који савет би пружила/о девојчици?

Који савет би пружила/о мушкарцу?

Да ли се овакве ситуације догађају девојчицама и дечацима које познајеш?

Попунити радни лист "Немојте ћутати" (садржи бројеве телефона извора помоћи / служби у заједници)

Мој лични сигурносни план (цртеж)

Сценарио 2

ТЕМА: ЗАШТИТА ОД СЕКСУАЛНОГ НАСИЉА

Три девојчице после часа физичког улазе у свлачионицу и коментаришу:

Девојчица 1: Никад више у животу нећу да јој додам лопту.

Девојчица 2: Да, најгори потез.

Девојчица 3: Идем да пијем воду.

Два дечака пролазећи ходником:

Дечак 1: Јао, што сам се данас сморио у школи....

Дечак 2: Што, шта је било?

Дечак 1: Добио сам кеца на оном глупом ликовном. Нисам предао рад, нисам ништа ни радио.

Дечак 2: Види, има неког у свлачионици. Хај'мо да снимамо!

Дечак 1: Пожури, па да поставимо на *YouTube*!

Како би се ти осећала/о да те неко овако снима?

Да ли је ово дозвољени начин понашања?

Могућности и начини даље употребе видео садржаја који укључују децу

Како се осећа особа која покуша да се умеша и заустави ову ситуацију?

Које су особе од поверења у школи које можеш позвати у помоћ? (идентификација одрасле особе која има друштвену моћ да помогне)

Да ли се ова ситуација некада догађа у твојој школи?

Попунити радни лист "Немојте ћутати" (садржи бројеве телефона извора помоћи / служби у заједници)

Мој лични сигурносни план (цртеж)

ПРИМЕРИ ЗА СРЕДЊОШКОЛЦЕ (2. разред)

Сценарио 1

ТЕМА: ДЕФИНИЦИЈА И ОБЛИЦИ СЕКСУАЛНОГ НАСИЉА

Сценарио се реализује у малим групама ђака које наградни задатак реализују уз коришћење различитих техника. Свака група припрема наступ који има за тему сексуално насиље над децом и/или женама. Награду ће освојити наступ који најбоље осликава 1) осећања детета и/или жене који су преживели сексуално насиље, 2) предлог решења ситуације насиља и/или излагања на крај са њеним ефектима и 3) осмишљену поруку јавности из перспективе њиховог најбољег интереса и одговорности свих нас. Групу чини минимум четири ђака. Тражи се наступ који представља креативни израз кроз форму скеча, музичке нумере, беседништва, ликовног израза, пантомиме, причање прича и слично или комбинацију више форми, а према избору групе ђака.

Како се осећају дете / адолесцент / жена који су преживели сексуално насиље?

Како се понашају дете / адолесцент / жена који су преживели сексуално насиље?

Да ли приказана ситуација представља дозвољена понашања?

Које су особе биле укључене у ситуацију насиља?

Како се ситуација разрешила?

Да ли је неко од мојих другарица и другова преживео сексуално насиље, а ја нисам препознала/о?

Сценарио 2

ТЕМА: ЗАШТИТА ОД СЕКСУАЛНОГ НАСИЉА

Ђаци пролазе процес прављења заједничке листе основних одлика које је неопходно да поседује помагачица/помагач. Излиставају се особине које мора да поседује особа којој поклањамо поверење, а налази се у школи или је члан(ица) породице или је кућни пријатељ.

Које вредности је важно да твој помагач(ица) заступа у вези твог искуства насиља и тебе као особе?

Која питања је важно поставити особи коју желиш да провериш да ли може бити поуздан помагач(ица) за тебе?

На који начин желиш да помагач(ица) поштује твоја лична својства, твоју посебност и различитост?

Попунити радни лист "Немојте ћутати" (садржи бројеве телефона извора помоћи / служби у заједници)

Лични сигурносни план (цртеж)

Сценарио 3

ТЕМА: СЕКСУАЛНО НАСИЉЕ МЕЂУ ВРШЊАЦИМА

Сценарио "Треговарање о сексу" се тиче преговарања у адолесцентним партнерским односима и користи схематски приказ "Точак насиља у адолесцентним партнерским односима". Сценарио је користан превентивно, за младе особе које још немају сексуалну везу, као и за младе који су се евентуално затекли у насилном партнерском односу. Вежба помаже младим људима, посебно девојкама, да пронађу начин саопштавања ако, када и како желе да воде љубав ако их неко подстиће на то. Одељење је најпре подељено у мале групе од 3 до 5 ђака и свако добија оловку и папир. Као група треба да наведу бар 10 фразе или реченица које људи користе како би наговорили партнерку или партнера на секс. Након тога, одељење се подели на парове и у оквиру сваког пара, особа А настоји да се сексуални однос оствари, а особа Б наводи разлоге због којих у том тренутку не жели секс.

Да ли је примењена било каква сила или принуда у овој ситуацији?

Ко има моћ у овој ситуацији?

Како одлучити да ли размена емоција прија обема особама које чине љубавни пар?

Шта ако се предомисли једна особа у пару?

Који савет би пружила/о особи А?

Који савет би пружила/о особи Б?

Да ли и девојка може да сексуално злоставља момка?

Којој одраслој особи од поверења можеш да се повериш?

Да ли се ова ситуација некада догађа у твојој околини?

Лични сигурносни план (цртеж)

Погледати препоручену литературу:

- Прилог 2: Одељак „Штампана издања“ приказа Делатности Инцест Траума Центра – Београд
- „Насиље над женама, моја професионална одговорност“ у издању Центра за промоцију здравља жена из Београда (www.centarzdraziljezena.org.rs)
- Прилог 3

Крај Прилога 1

INCEST TRAUMA CENTAR - BEOGRAD

Grupa za podršku seksualno zlostavljanoj deci, žrtvama incesta i žrtvama rata

Adresa: Mačvanska 8
11000 Beograd, Republika Srbija
Tel./fax + 381 11 386 13 32
e-mail: itcentar@eunet.rs
website: www.incesttraumacentar.org.rs

DELATNOST

<i>Misija, ciljevi i ciljne grupe</i>	Incest Trauma Centar - Beograd je ženska profesionalna služba, nevladina i neprofitna organizacija zvanično osnovana i registrovana 1994. godine i ovog januara beleži 16 godina rada. Mi smo counseling i trening-centar. Pružamo psihološku asistenciju deci i odraslim osobama koje su preživele seksualno nasilje i trening-centar smo edukaciju koleginica i kolega koji rade na zaštiti žena i dece od nasilja u porodici i seksualnog zlostavljanja. Naše profesionalno osoblje čine žene različitih profesija (pretežno iz sfere mentalnog zdravlja) posebno obučene da rade sa osobama koje su preživele seksualno nasilje i njihovim porodicama. Mi smo i aktivistička organizacija čija je <u>misija da poboljša poziciju osoba koje su preživele seksualno nasilje kroz uticaj na vidljivost problema seksualnog nasilja u društvu</u>. Naš strateški plan za period 2009.-2013. je pomeranje od primarne funkcije centra za kriznu intervenciju i poseban razvoj identiteta Centra kao preventivnog centra čiji je zadatak uticaj da dve teme zauzmu visoko mesto na javnoj agendi: seksualno nasilje i društveni položaj braniteljki ženskih ljudskih prava u Srbiji.
<i>Delatnost i aktivnosti</i>	Naš svakodnevni rad se sastoji u psihološkoj asistenciji za decu i odrasle osobe koje su preživele seksualno nasilje i osobe koje su im od podrške, u koordinaciji multiagencijske saradnje u okviru sistema <i>Mreže poverenja</i> za žrtve nasilja, pojavljivanju na sudu u svojstvu svedokinja-ekspertkinja za slučajeve koji su otišli u krivični postupak - i u koordinaciji Koalicije braniteljki ženskih ljudskih prava Srbije. Naš dnevni zadatak je da kreiramo živi dijalog sa zajednicom i intenzivno komuniciramo sa donosiocima odluka. Naše tekuće aktivnosti uključuju: 1. Pružanje direktnih usluga deci i ženama koje su preživele seksualno nasilje i osobama koje su im od podrške, na dnevnoj osnovi kroz lične kontakte i koordinacija Mreže poverenja protiv nasilja zasnovanog na rodnoj pripadnosti (interventni tim praktičarki/ra iz 15 VO i NVO koji je kao sistem podrške za žrtve emocionalnog, fizičkog i seksualnog nasilja osnovao 2001. ITC i koordiniše ga do danas) 2. Edukacija

	zajednice kroz specijalističke treninge osnovnog i naprednog nivoa za stručnu javnost i programe prevencije nasilja za žene, adolescent(kin)je i decu. 3. Odnosi s javnošću 4. 'Od vrata do vrata' lobiranje da se tema nasilja nad ženama i decom uvede u nacionalni školski nastavni plan i program i udžbenike (Kampanja "Ja koju / kojeg niko ne poznaje").
<i>Okruženje (lokalna sredina, konkurencija, koalicije, medijska scena)</i>	U proseku 9 prijavljenih slučajeva seksualnog nasilja nedeljno našoj službi od 1994. Obučavale 5828 zaposlenih iz 431 državne i nevladine organizacije / ustanove do sada (3/4 iz državnih). 4156 dece i adolescenata je uzelo učešće u našim programima prevencije. Beležimo 607 pojavljivanja ITC-a u medijima.
<i>Kratak Istorijat i evaluacija rezultata i učinaka delovanja</i>	<u>ITC je jedinstvena organizacija na polju seksualne traume (preživljene u detinjstvu) u Srbiji. Molimo, pogledati www.incesttraumacentar.org.rs.</u> <i>Ovde navodimo neka iskustva i rezultate ITC-a koji su u svoje vreme bili rezultati zabeleženi po prvi put u ovoj zemlji (na žalost, većina njih i dalje imaju isti karakter i nisu ponovljeni od strane drugih faktora u zajednici):</i> A) (24-časovna) krizna telefonska služba specijalizovana za temu nasilja zasnovanog na rodnoj pripadnosti; 2 godine rada ITC-a kao non-stop otvorene za građanke i građane, 24-časovne, službe; B) Jedina ženska NVO u Srbiji sa 16 godina rada pod kontinuiranom stranom supervizijom (holandskom); C) Osnivač i koordinator Mreže poverenja, počev od juna 2001. godine, i b) Koalicije braniteljki ženskih ljudskih prava u Srbiji, počev od jula 2007. godine D) Kreatorke sopstvene baze podataka u vezi seksualnog nasilja (jedine oficijelne reprezentativne statistike u Srbiji) i uniformne baze podataka za organizacije-članice Mreže poverenja u vezi emocionalnog, fizičkog i seksualnog nasilja; E) Prva ženska NVO u Srbiji koja je ostvarila prohodnost da trenira na sistemski način o temi nasilja zasnovanom na rodnoj pripadnosti pripadnice/ke policije (256 polaznica/ka iz 11 gradova, od uniformisanog sastava, inspektora maloletničke delinkvencije i odseka za seksualne delikte, do nastavnika/ca u policijskom školstvu, u periodu 2001.-2003.; efektivnih 42 radna sata, u partnerstvu sa Ministarstvom unutrašnjih poslova RS), zatim za školsko osoblje (35 beogradskih osnovnih škola u šk. 2005./2006.; efektivnih 21+21 radnih sati; u partnerstvu sa Ministarstvom prosvete RS) i za zaposlene u 4 zatvorske ustanove u 3 ciklusa osnovnog i naprednog nivoa u periodu 2006.-2008.; efektivnih 42+42+16 radnih sati; u partnerstvu sa Ministarstvom pravde RS (KPZ za žene u Požarevcu, Bolnica Centralnog zatvora u Beogradu, KP Domovi Valjevo i Kruševac za maloletna lica); F) U 2003., organizovale smo do sada jedinu Regionalnu konferenciju koja je okupila predstavnice NVO iz bivše Jugoslavije koje pružaju direktne usluge deci i ženama žrtvama nasilja (41 učesnica iz 22 organizacije) G) Autorke i izvodjačice predstave pozorišta u zajednici koja se bavi temom seksualnog nasilja nad decom počinjenim od strane pomagača

zaposlenih u institucijama (izvodjena 2005. i 2006. na javnim trgovima, u osnovnim školama, studentskim domovima i ženskim zatvorima). H) Kroz više kampanja, otvorile temu prava osoba koje su preživjele nasilje da izaberu svog pomagača / pomagačicu (skrenule pažnju na potencijalnu zloupotrebu moći od strane pomagača u odnosu: pomagač(ica) - klijent(kinja)); I) Publikacije ITC-a su jedinstvena izdanja (dole navedene u okviru rubrike: Štampana izdanja).

Još neke ilustracije konkretnog rada i uticaja ITC-a u zajednici:

U okviru izrade Nacionalnog plana akcije za žene u Srbiji i uskladjivanja ovog dokumenta sa Pekinškom platformom, 2006. godine - ITC je selektovan od strane Vladinog tela Saveta za ravnopravnost polova koje je uspostavljeno u okviru Ministarstva za socijalnu politiku, rad i zapošljavanje i ITC je u okviru Radne grupe „Nasilje nad ženama“ napisao poglavlje ovog dokumenta koje se tiče Seksualnog nasilja nad ženama: snimak relevantnih podataka, aktivnosti i ustanova/organizacija na teritoriji Srbije i trogodišnje preporuke; U vezi Zaključnih komentara CEDAW Komiteta za Srbiju, ITC je direktno doprineo sastavljanju Alternativnog CEDAW izveštaja za Srbiju koji su kreirale 5 ženskih NVO - mi smo uzele učešće dajući input za sva tri do sada uradjena Alternativna CEDAW izveštaja o temi seksualnog zlostavljanja žena i devojčica. Statistički podaci ITC-a su 2005. prepoznati i integrisani u Nacionalnu strategiju za borbu protiv nasilja nad ženama koju je izradilo Ministarstvo za socijalnu politiku, rad i zapošljavanje, i prezentovani 2007. godine od strane Vladinog tela, Saveta za prava deteta kao jedini zvanični podaci u zemlji (na bazi statističkih rezultata od osnivanja ITC-a, 1994.) U 2003., ITC je radio na poziciji zamenice koordinatorke Ekspertske grupe protiv zlostavljanja i zanemarivanja dece pri Ministarstvu zdravlja RS i ovo je jedino ministarstvo koje je zajedno sa Sekretarijatom za dečiju i socijalnu zaštitu, iako vrlo simbolično, ikada finansijski podržalo ITC. Osoblje ITC-a ima aktuelno članstvo u radnoj grupi Ministarstva zdravlja RS za izradu Posebnog protokola za postupanje zdravstvenih radnica/ka u slučajevima zlostavljanja i zanemarivanja dece. Naš zadatak je da napišemo poglavlje koje se tiče postupanja u slučajevima seksualnog nasilja i Poseban Protokol će biti deo osnovne dokumentacije za profesionalce/ke u zdravstvu kad rade direktno sa građanstvom i suočavaju se sa seksualnim zlostavljanjem dece. Važno je znati, takođe, za našu kontinuiranu saradnju sa Univerzitetom u Beogradu, Katedrom za psihologiju (od 1997. naše osoblje održava godišnje predavanje za student(kinj)e) i Institutom za socijalnu medicinu (studenti/kinje rade vežbe u Incest Trauma Centru - Beograd).

Rezime: Za ITC je najvažnije što smo tokom 16 godina rada nekompromisno razvijale svoju autonomiju, bile u svakom trenutku nezavisna agencija za problem seksualnog nasilja ruku pod ruku sa javnim anti-ratnim aktivizmom i kako organizacionim, tako i ličnim angažmanom našeg osoblja u procesu suočavanja s prošlošću i savezništvu na polju različitosti (specijalno seksualnih različitosti)

	<u>zbog čega imamo i iskustvo mete ekstremističkih grupa i njima podržavajućih medija u Srbiji. ITC nastavlja svoj rad sa istom jasnom politikom i vrednostima.</u>
<i>Najvažniji realizovani projekti i postignuća u poslednje tri godine</i>	- Poverenje opšte i stručne javnosti koje nam je pruženo tokom dvogodišnje ITC kampanje protiv seksualnog nasilja „Ja koju/kogjeg niko ne poznaje“ (u poslednjem kvartalu 2009. rezultuje predavanjem Inicijative za uvođenje teme nasilja nad ženama i decom u školski nastavni plan i program i udžbenike kao jednim od svojih ishoda; <i>detaljan izveštaj o kampanji odobren od Delegacije Evropske Komisije u Beogradu (EIDHR program)</i>) - Izradile i emitovale prva dva televizijska spota i radio džingla u Srbiji o problemu seksualnog zlostavljanja dece. Možete pogledati sad na YouTube-u. - U periodu 2006.-2008., realizovale smo tri ciklusa obučavanja osoblja 4 zatvorske ustanove u kojima žene i maloletna lica izdržavaju kaznu (KPZ za žene u Požarevcu, Bolnica Centralnog zatvora u Beogradu, KPD za maloletna lica u Valjevu i Kruševcu; ukupan broj efektivnih radnih sati na osnovnom i naprednom nivou: 58; ukupan broj polaznica/ka: 61.). Navedeni ciklusi obučavanja su samo deo ukupnog broja od 5828 polaznica/ka iz 431 organizacija koji su do sada uzeli učešće u specijalističkim treninzima ITC-a (3/4 iz državnih). -2007., publikacija ITC-a autorke dr Ljiljane Bogavac „Moja tajna kao strah, kao sramota, kao bol... Studije slučajeva Incest Trauma Centra - Beograd“ (može se štampati sa web stranice ITC-a), 48 str. - 2007., ITC organizovao i vodio dva Samita braniteljki ženskih ljudskih prava koja su rezultovala formiranjem Koalicije braniteljki ženskih ljudskih prava sastavljene od liderki 26 ženskih NVO aktivnih na području Srbije. - Članstvo profesionalnog osoblja ITC-a u Radnoj grupi Ministarstva zdravlja RS za izradu Protokola o postupanju zdravstvenih radnica/ka u slučajevima sumnje i saznanja o zlostavljanju i zanemarivanju dece. - 2009., autorke i producentkinje filma „Novo je da sam bila zlostavljana“, prvog filma u Srbiji zasnovanog na istinitim svedočenjima žena koje su preživele seksualno zlostavljanje u detinjstvu, prethodnih godina se obraćale našoj službi, a za potrebe ovog filma se odvažile da javno progovore. Copyright: Incest Trauma Centar - Beograd. - Gl. uloga: Mirjana Karanović. Trajanje: 93 min. Televizijska premijera filma realizovana u julu 2009. (RTV B92, televizija sa nacionalnom frekvencijom); Projekcije, praćene interaktivnim sadržajima za publiku, održane u 10 gradova među kojima su i prestonice Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Hrvatske. Premijernu projekciju u Beogradu otvorio državni sekretar Ministarstva za ljudska i manjinska prava Republike Srbije. Trejler možete pogledati sad na http://www.youtube.com/watch?v=sbzFcuJpGjM . - Prema oceni dnevnog lista „Blic“, direktorka Incest Trauma Centra - Beograd je uvrštena na listu 200 najmoćnijih žena u Srbiji u 2009. godini.

	- Trenerice Incest Trauma Centra - Beograd su deo predavačkog tima beogradskog Centra za promociju zdravlja žena koji izvodi dva akreditovana programa od strane Zdravstvenog saveta RS pod nazivom 1. „Primena Posebnog protokola, u zdravstvenim ustanovama, za zaštitu i postupanje sa ženama koje su izložene rodno uslovljenom nasilju“ 2. Uvažavanje specifičnosti egzistencije dvostruko i višestruko diskriminiranih žena u službama zdravstvene zaštite. Važi za oba programa: 11 poena za predavač(ic)e; 6 poena za polaznike/ce. Detaljnije možete pogledati sad na www.centarzdraziljezena.org.rs. - Akreditovana dva programa stručnog usavršavanja Incest Trauma Centra - Beograd (osnovnog i naprednog nivoa) od strane Ministarstva prosvete i sporta RS, Zavoda za unapređenje obrazovanja i vaspitanja (svaki program u trajanju od 21 efektivnog radnog sata).
<i>Strateški planovi</i> (razvoja, transformacije, održivosti)	U periodu 2009.-2013., prevashodan rad ITC-a kao centra za prevenciju seksualnog nasilja. Odredjenje je iskristalisano tokom gore navedene kampanje koju izvodimo od septembra 2007. Ovaj strateški pravac označava fokus na aktivnostima prevencije i nastavak značajnog obima rada kao trening-centra, dok se naš identitet centra za kriznu intervenciju u svojoj proporciji i obliku menja (diskreciono pravo prijema klijentkinja/klijenata za direktan rad u zadatom obimu plus pružanje savetodavnih usluga drugim organizacijama-ustanovama (umesto: 16-ogodišnjeg rada prevashodno kao kriznog centra i prijema u proseku 9 slučajeva seksualnog nasilja nedeljno, 2 godine rada ITC-a kao 24-časovne krizne službe, itd.)).
<i>Aktuelni projekti</i>	- Finalizacija dokumentacije za predavanje Inicijative za uvođenje teme nasilja nad ženama i decom u školski nastavni plan i program i udžbenike. Vladi RS, Odboru za obrazovanje Parlamenta RS, Ministarstvu prosvete RS. Inicijativa je predmet dugoročnog rada, jer predstavlja predlog koji se tiče svih nivoa obrazovanja, na njoj radimo dve godine zajedno sa multiresornim savetodavnim telom specijalno angažovanim za ovu namenu i Inicijativu predajemo Vladi RS, Odboru za obrazovanje Parlamenta RS i Ministarstvu prosvete RS. Dokumentacija će sadržati sačinjen koncept kako za različite profile uvesti temu u školski nastavni plan i program i udžbenike, sačinjenu preporučenu stručnu literaturu na srpskom jeziku i pisma saglasnosti i podrške do ovog trenutka 113 VO i NVO u Srbiji (sledi još završni krug upućivanja podrške pre predaje Inicijative, te je za očekivati da će broj biti veći). - Promocija filma Incest Trauma Centra - Beograd „Novo je da sam bila zlostavljana“ kroz posete gradovima u zemlji i okruženju (na poziv ustanova srodnih po delatnosti) i poziv lokalnim medijima da emituju film. Ukupno 21 grad u kojem je održana premijera i zatraženo i realizovano televizijsko emitovanje. U okviru Kampanje „Ja koju / kojeg niko ne poznaje“ i „Nedelje prevencije seksualnog nasilja“ koju organizujemo i izvodimo u partnerstvu sa Kancelarijom za mlade Gradske uprave grada Beograda, objavljeno nagradno takmičenje za osnovne i srednje škole, prvo ove vrste u Srbiji. Celokupan proces, uključujući i realizaciju glavne i više

	nego značajnih utešnih nagrada, ima trajanje do jula 2010. godine. Zaključeno zvanično partnerstvo sa Kancelarijom za mlade Gradske uprave Grada Beograda u procesu lobiranja za usvajanje Inicijative za uvođenje teme nasilja nad decom i ženama u obrazovni sistem na svim nivoima. Drugo po redu nagradno takmičenje održaće se s početkom nove školske godine. - Aktuelno partnerstvo sa Ministarstvom pravde RS i Ministarstvom unutrašnjih poslova RS. - Izvođenje dva akreditovana programa od strane Zdravstvenog saveta RS, a u okviru predavačkog tima beogradskog Centra za promociju zdravlja žena. Namijenjeni zdravstvenim radnicima/ama. - Izvođenje dva akreditovana programa Incest Trauma Centra - Beograd od strane Ministarstva prosvete i sporta RS, Zavoda za unapređenje obrazovanja i vaspitanja. Namijenjeni nastavnom osoblju, stručnim saradnicima/ama i članovima/icama uprave obrazovno-vaspitnih ustanova na svim nivoima obrazovanja (svaki program u trajanju od 21 efektivnog radnog sata).
<i>Tehnike promocije i oglašavanja</i>	Krizni broj telefonske službe ITC-a se nalazi u više dnevnih novina, ITC website, redovna gostovanja u medijima, sprovođenje redovnih kampanja podizanja svesti o problemu seksualnog nasilja, manjeg ili većeg obima, tokom 16 godina rada.
<i>Štampana izdanja</i>	Knjige/Priručnici: 2002., „Plašim se onog gospodina“, prevod sa holandskog slikovnice za decu o temi seksualnog nasilja nad decom autorke Virginie Dumont; 48 str. 2003., Tehnike intervjuisanja dece i žena koji su preživeli seksualno zlostavljanje sa osvrtom na tehnike intervjuisanja izvršilaca seksualnog zlostavljanja" - praktičan priručnik za pripadnice / pripadnike policije i pravosudja autorki dr. Ljiljane Bogavac i Dušice Popadić; 18 str. (može se štampati sa web stranice ITC-a) 2003., Sugestije za pravilan tretman problema zlostavljane dece namenjene pripadnicima / cama pravosudja" - prevodi sa engleskog članaka Nacionalnog centra za krivično gonjenje slučajeva zlostavljanja dece i istraživačkog instituta tužilaca/teljki Amerike; 32 str. 2004., „Hrabro ka oporavku“- Vodič za žene koje su preživele seksualno zlostavljanje u detinjstvu; prevod sa engleskog knjige autorki Ellen Bass i Laura Davis; 464 str. 2005., „Praktični priručnik za trenerice i trenere: Nasilje zasnovano na rodnoj pripadnosti iz perspektive preživelih" autorki dr. Ljiljane Bogavac i Dušice Popadić; 52 str. 2007., „Moja tajna kao strah, kao sramota, kao bol... Studije slučajeva Incest Trauma Centra - Beograd", autorke dr. Ljiljane Bogavac; 48 str. (može se štampati sa web stranice ITC-a) 2010., „Novo je da sam bila zlostavljana - Kako voditi grupe samopomoći za odrasle osobe koje su preživele seksualno nasilje u detinjstvu" autorki dr. Ljiljane Bogavac i Dušice Popadić; 104 str. 2010., „Zdravi izbori za decu - Priručnik programa prevencije nasilja

	Incest Trauma Centra - Beograd" autorki dr. Ljiljane Bogavac i Dušice Popadić; 72 str. 2010., „Svedočenje u krivičnom postupku za slučajeve seksualnog zlostavljanja dece - Iskustvo Incest Trauma Centra - Beograd" autorke dr. Ljiljane Bogavac; 64 str. *Lista štampanih izdanja ne sadrži mnoštvo edukativnih lifleta štampanih tokom 16 godina našeg rada, kao i publikovanih stručnih autorskih članaka poručениh od strane drugih ustanova i organizacija.
--	--

Kraj Priloga 2

INCEST TRAUMA CENTAR - BEOGRAD
Grupa za podršku seksualno zlostavljanoj deci,
žrtvama incesta i žrtvama rata

Adresa: Mačvanska 8
11000 Beograd, Republika Srbija
Tel./fax + 381 11 386 13 32
e-mail: itcentar@eunet.rs
website: www.incesttraumacentar.org.rs

ПРИЛОГ 3: Кратак преглед примера добре праксе увођења теме заштите деце од сексуалног насиља у високошколским установама у Србији

ФАКУЛТЕТ: Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију – катедра за превенцију и третман поремећаја понашања

НАСТАВНИК: Весна Николић – Ристановић, редовна професорка

ПРЕДМЕТ	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИТЕРАТУРА
ДОДИПЛОМСКА НАСТАВА		
Криминологија – два семестра Предавања и вежбе	1. Убиства, насиље у породици и убиства 2. Насиље у породици 3. Сексуално насиље 4. Трговина људима	Основна- обавезна литература: Константиновић-Вилић, С, Николић-Ристановић, В, Костић, М, (2009) <i>Криминологија</i> , уџбеник, Ниш:Центар за публикације правног факултета у Нишу. Остала литература биће предочена на предавањима/вежбама
Малолетничка делинквенција – један семестар Предавања и вежбе	1. Насиље у породици и малолетничка делинквенција 2. Породично насиље малолетника	Flowers, B. R. (2002) Kids Who Commit Adult Crimes-Serious Criminality by Juvenile Offenders; New York-London-Oxford: The Haworth Press, pp.85-94; 128-130 (Породично насиље малолетника и Насиље над децом и малолетничка делинквенција - преведени текстови)
Виктимологија – један семестар	1. Филм о женама и деци као посебно угроженим категоријама жртава са водећим питањима за	Константиновић-Вилић, С., Николић-Ристановић, В., и Костић, М.,(2009)

Предавања и вежбе	анализу 2. Виктимизација насиљем у породици и прогањањем 3. Насиље у породици и криминалитет жена 4. Посета женском затвору и разговор са малолетним и пунолетним осуђеницама	Криминологија, Ниш: Центар за публикације правног факултета у Нишу, поглавља: Насиље у породици и Криминалитет прогањања, цтр.. 120-138, 155-158 Николић-Ристановић, В., (2002) <i>Породично насиље у Србији</i>, Београд: Виктимолошко друштво Србије, Прометеј, стр. 13-72 и 77-90 Николић-Ристановић, В., (2000) <i>Од жртве до затворенице: насиље у породици и криминалитет жена</i>, Београд: Виктимолошко друштво Србије, Институт за криминолошка истраживања и Прометеј, стр. 21-28 и 111-145
Насиље над децом - изборни предмет	1. Појам насиља над децом у породици 2. Историјат насиља над децом у породици 3. Распрастрањеност и карактеристике насиља над децом у свету и у Србији 4. Врсте насиља над децом у породици 5. Мерење виктимизације деце и методе истраживања насиља над децом 6. Посредна и непосредна виктимизација деце у породици 7. Трансгенерацијско преношење насиља 8. Психичко и физичко насиље над децом 9. Сексуалне злоупотребе деце и инцест 10. Краткорочне и дугорочне последице насиља над децом у породици 11. Помоћ и подршка деци жртвама 12. Модели заштите и службе за помоћ деци жртвама у свету и у Србији (службе социјалне заштите и невладине организације)	<u>Основна</u> 1. Бањанин-Ђуричић, Н. (1998) <i>Ударац по души</i>, Београд:Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Југословенски центар за права детета 2. Жегарац, Н. (2004) <i>Деца која чекају:изазови и трендови професионалне праксе у заштити деце од злостављања</i>, Београд:Save the children, стр. 1-98 3. Херман, Ј. (1992) <i>Траума и опоравак</i>, стр. 115-137 4. Николић-Ристановић, В (2003) "Подршка жртвама и секундарна виктимизација: савремена законска решења и пракса", <i>Темида</i>, 1, стр. 3-12. <u>Допунска</u> <u>1.</u> Николић-Ристановић, В. ур. (2002) <i>Породично насиље у Србији</i>, Београд: Виктимолошко друштво Србије и Прометеј <u>2.</u> Мршевић, З. (1997) <i>Инцест између мита и стварности: криминолошка студија</i>

	13. Правна заштита деце жртава 14. Улога полиције, просветних и здравствених радника у раном откривању и заштити деце од насиља у породици 15. Протокол за поступање у случајевима насиља над децом и мултидисциплинарни тимови	<i>сексуалног злостављања деце</i> , Београд:Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Југословенски центар за права детета
ПОСЛЕДИПЛОМСКА НАСТАВА		
Новија истраживања у казненом праву, криминологији и психологији криминала - Изборни предмет докторских студија	1. Насиље, родни идентитети и друштвене промене 2. Сексуално насиље у рату	

Извођење наставе: предавања, вежбе, power-point презентације, дебате, консултације, радионице, филмови и други аудио-визуелни материјали, предавања гостујућих предавача (гостовање стручњака и професора са других факултета) и организовање посета релевантним институцијама и НВО.

ФАКУЛТЕТ: Филозофски факултет, Одељење за психологију, Универзитета у Београду
НАСТАВНИК: Јелена Влајковић, професорка у пензији

ДОДИПЛОМСКА НАСТАВА		
ПРЕДМЕТ	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИТЕРАТУРА
Психологија менталног здравља (трећа година студија) Предавања и вежбе	Насиље над женама и децом	1. Милосављевић, М. (ур), (1998), Насиље над децом, Београд, Факултет политичких наука 2. Olweus D. (1998) Насиље над децом у школи: шта знамо и што можемо учинити, Загреб, Школска књига 3. Срна, Ј. : (2003) Насиље, ИП „Жарко Албуљ“

ФАКУЛТЕТ: Филозофски факултет, Одељење за психологију, Универзитета у Београду
НАСТАВНИК: Јелена Срна , ванредна професорка

ДОДИПЛОМСКА НАСТАВА		
ПРЕДМЕТ	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИТЕРАТУРА
Основи психотерапије и саветовања (четврта година студија) Предавања и вежбе	Психотерапија злостављане деце и адолесцената	1, Срна, Ј.: (1998). Насиље над малом децом, У М. Милосављевић, насиље над децом, Београд, Факултет политичких наука, стр 129-

		155 2. Срна, Ј. И сар.: 2002. Од групе до тима, мултидисциплинарни приступ едукацији стручњака за заштиту деце од злостављања и занемаривања, Београд, Центар за брак и породицу и ИТП „Жарко Албуљ“ 347 страна: Професионална заштита деце од злостављања и занемаривања.стр.14-18 Место и улога стручњака у систему заштите деце од злостављања и занемаривања. стр.19 -24 Истраживања ставова стручњака према злостављању и занемаривању деце.стр.25-34 Мултидисциплинарни приступ едукацији стручњака за рад на проблематици злостављања и занемаривања деце - приказ једног модела. стр.35-40 Психосоцијалне последице насиља над децом.стр.70-74 Третман злостављања деце.стр. 97-101 Значај и задаци образовног система у процесу заштите деце од злостављања и занемаривања, стр.118-124 Психотерапија злостављања. стр.195-204 Психолошки аспекти сведочења деце и младих . стр.280-286 3. Срна,Ј. (2005) Насиље, Едиција: како помоћи младима у невољи, Београд, ИТП „Жарко Албуљ“, 59 страна 4.Срна,Ј.,(2006). Улога образовног система у заштити деце од злостављања и занемаривања у В. Ишпановић - Радојковић Улога образовног система у заштити деце од злостављања и занемаривања У В. Ишпановић - Радојковић
--	--	--

		приручник за примену општег протокола за заштиту деце од злостављања и занемаривања, Београд, центар за права детета, UNICEF стр. 81-83 5.Срна,Ј. (2008) » Породично насиље - Где смо били? Где смо сада? Шта даље? Уводно предавање на скупу „Октобарски сусрети у социјалној заштити»
Интервенције у кризи (четврта година студија) Предавања и вежбе	Кризне интервенције код насиља	1.Срна,Ј., Стевановић, И. (2010) Serbia: Moving towards the Abolition of Physical Punishment of Children in J.E. Durrant, A.B Smith (Eds) Realizing the Rights of Children: Global Progress towards Ending Physical Punishment of Children,(16 pages) Ruthlege , у штамп

ФАКУЛТЕТ: Правни факултет, Универзитета у Београду

НАСТАВНИК: Јелена Срна , ванредни професор на Филозофском факултету у Београду

ПРЕДМЕТ	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИТЕРАТУРА
ПОСЛЕДИПЛОМСКА НАСТАВА		
Насиље у породици Предавања	Травна клиника	
Насиље у породици и систем интервенисања Предавања и вежбе	Права детета - грађанско правни модул	

Извођење наставе: предавања, вежбе, семинарски радови, консултације, радионице и аудио-визуелни материјали.

ФАКУЛТЕТ: Филолошки факултет Универзитета у Београду

НАСТАВНИК:Љубиша Рајић, редовни професор

Доступна информација:

Филологија није струка која се бави насиљем над женама и децом, али се то насиље јавља као тема у књижевности, оно се одражава у језику и чини део опште и културне историје. У том контексту се провлачи кроз све предмете од прве до четврте године студија, али не постоји као посебан предмет.

Нешто детаљније се обрађује кроз наставу о историји жена и деце у оквиру опште историје и у оквиру два изборна предмета: Историја жена у Скандинавији и Историја деце у Скандинавији. Не користи се посебна литература, већ одговарајући одељци из литературе за та два предмета и остале предмете на студијама скандинавистике.

ФАКУЛТЕТ: Медицински факултет Универзитета у Београду – катедра за Социјалну медицину

НАСТАВНИК: Снежана Симић, редовна професорка

ПРЕДМЕТ	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИТЕРАТУРА
ДОДИПЛОМСКА НАСТАВА		
Медицина и друштво (прва година студија) Предавања и вежбе	1.Људска права и здравље (насиље као најдрастичнија повреда људских права повезана са здрављем људи, као и о рањивим популационим групама - међу којима су жене и деце изложене насиљу).	1.Ђикановић Б. Здравствене последице насиља над женама. Магистарски рад одбрањен на Медицинском факултету Универзитета у Београду 2007. године 2.Djikanovic B, Celik H, Simic S, Matejic B, Cucic V. Health professionals' perceptions of intimate partner violence against women in Serbia: Opportunities and barriers for response improvement. Patient Educ Couns 2009 Oct 20 (Epub ahead of print). 3.Djikanovic B, Jansen H, Otasevic S. Factors associated with intimate partner violence against women in Serbia: a cross sectional study. Journal of Epidemiol Community Health 2009;doi:10.1136/jech.2009.090415. У припреми нови уџбеник из предмета Социјална медицина
Лекар у заједници (друга година студија) Предавања и вежбе	1. Испитивање ставова о насиљу, евентуалном личном искуству насиља решавању проблема, улози заједнице, улози и организацији здравствених служби у заједници	
Социјална медицина (пета година студија) Предавања и вежбе	1. Рањиве (осетљиве или вулнерабилне) популационе групе - жене и деца жртве насиља. 2. Здравље и здравствена заштита жена и деце - насиље у породици.	

Здравље и здравствена заштита младих - изборни предмет (пета година студија)	Посете релевантним институцијама и Инцест Траума Центру	
ПОСЛЕДИПЛОМСКА НАСТАВА		
Академска специјализација - Мастер из јавног здравља Предавања и вежбе	Процена здравствених потреба - о здравственим потребама злостављаних жена и деце.	
Специјализација из социјалне медицине	Насиље као јавноздравствени приоритет у Србији	
Магистеријуми, доктрске студије	Један одбрањен магистарски рад из области партнерског насиља и један пријављен докторски рад	

Извођење наставе: предавања, вежбе, семинарски радови, теренски рад, консултације, радионице, аудио-визуелни материјали и организовање посета релевантним институцијама и НВО.

ФАКУЛТЕТ: Медицински факултет Универзитета у Београду- катедра за Судску медицину

НАСТАВНИК: Слободан Савић, редовни професор

ПРЕДМЕТ	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ЛИТЕРАТУРА
ДОДИПЛОМСКА НАСТАВА		
Судска медицина Предавања	1.Проблем злостављања и занемаривања деце 2. Кривично-правна и породично-правна заштита деце од занемаривања и злостављања. 3.Карактеристике незадесног повређивања деце. 4.Судскомедицинска дијагностика повреда сумњививих на злостављање у клиничком раду. 5.Улога доктора медицине у раду тима у локалној заједници за заштиту деце код дијагностикованих случајева злоставе и занемаривања. 6.Законске и етичке обавезе лекара у односу на случајеве сумње злостављање и занемаривање деце. 7.Стандарди	1.Судска медицина - уџбеник за студенте медицине, медицински факултет у Београду 2001. Поглавље 14.3. - Злостављање деце 2. Савић,С., Алемпијевић, Ђ.: Синдром физичког злостављања и занемаривања деце. У: Марјановић, Б. И сар.: Проблеми у педијатрији, 2001 Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2002; 1-17. 3. Савић, С., Алемпијевић, Ђ.: Судскомедицински аспекти физичког злостављања деце. У Срна, Ј. И сар.: Од групе до тима - мултидисциплинарно усавршавање стручњака у систему заштите деце од злостављања и занемаривања. Центар за брак и породицу, ИТТ „Жарко

	обдукционе дијагностике у случајевима смрти деце сумњивим на злостављање. 8.Концепт интерперсоналног насиља са посебним освртом на насиље у породици - према деци, женама, старима, особама са посебним потребама. 9.Судскомедицинске вештине у дијагностици повреда сумњивих на злостављање. 10.Законска обавеза доктора медицине у случајевима сумње на насиље породици.	Албуљ", Београд, 2001; 297-309. 4. Савић, С., Алемпијевић, Ђ.: Документовање телесних последица насиља над женама.У: Насиље над женама, моја професионална одговорност (приручник за праксу у здравственим установама). Група аутора (уредница Оташевић, С.), Центар за промоцију здравља жена, Београд, 2007; 73-88.
ПОСЛЕДИПЛОМСКА НАСТАВА		
Судска медицина - група Ћорензичка патологија и експертизна дијагностика	Физичко насиље над децом	

Факултет: Правни факултет Универзитета у Београду

Наставник: Слободан Савић, редовни професор Медицинског факултета у Београду

Предмет	Наставна јединица	Литература
Додипломска настава		
Правна медицина	Насиље у породици - злостављање жена, физичко насиље над децом (кривична дела против брака и породице)	
Предавања		

Извођење наставе: предавања, вежбе, семинарски радови, консултације, радионице и аудио-визуелни материјали.

Крај Прилога 3